

Základné práva neregulárnych migrantov v Európskej únii

V článkoch 1, 14, 31, 35 a 47, ktoré patria do kapitol „Dôstojnosť“, „Slobody“, „Solidarita“ a „Spravodlivosť“ Charty základných práv Európskej únie, sa zaručuje právo na ľudskú dôstojnosť, vzdelanie, spravodlivé a primerané pracovné podmienky, zdravotnú starostlivosť a právo na účinný prostriedok nápravy a na spravodlivý proces.

Politické súvislosti

Z medzinárodných a európskych zákonov o ľudských právach vyplýva členským štátom EÚ povinnosť zaručiť ľudské práva všetkým jednotlivcom spadajúcim do ich úradnej právomoci. Týka sa to aj neregulárnych migrantov.

Pojmom „migranti v neregulárnej situácii“ alebo „neregulárni migranti“ sa označujú osoby, ktoré nie sú štátnymi príslušníkmi členského štátu EÚ a zdržiavajú sa v členskom štáte EÚ bez platných víz alebo povolenia na pobyt.

Napriek tomu, že členské štáty nemajú povinnosť poskytnúť neregulárnym migrantom rovnaké výhody ako svojim štátnym príslušníkom, musia dodržiavať základný súbor štandardov v oblasti ľudských práv. Medzi ne patrí aj prístup k:

- nevyhnutnej zdravotnej starostlivosti pre všetkých vrátane pohotovostnej a základnej zdravotnej starostlivosti, napríklad možnosť navštíviť lekára alebo získať potrebné lieky;
- zdravotnej starostlivosti pre tehotné ženy a zdravotnej starostlivosti a vzdelaniu pre deti za rovnakých podmienok ako v prípade štátnych príslušníkov;
- spravodlivosti – mechanizmu, ktorý jednotlivcovi umožňuje podať sťažnosť a získať nápravu, napríklad kompenzáciu za pracovný úraz.

Kľúčové problémy

V roku 2008 bolo v EÚ podľa odhadov projektu Clandestino financovaného Európskou komisiou 1,9 až 3,8 mil.

neregulárnych migrantov. V dôsledku svojho postavenia sú neregulárni migranti vystavení riziku vykorisťovania a zneužívania na pracovisku. V prístupe k základným službám, ako sú zdravotná starostlivosť, vzdelanie a spravodlivosť, im tiež často bránia právne a praktické prekážky. V mimoriadne rizikovej situácii sa nachádzajú niektoré špecifické kategórie neregulárnych migrantov, predovšetkým ženy zamestnané ako pomocné sily v domácnostiach. Môžu čeliť diskriminácii z dôvodu svojho rasového alebo etnického pôvodu a násilii založenému na rodovej príslušnosti. Niektoré skupiny neregulárnych migrantov čelia v prípade, ak nemajú prístup k svojim základným právam, obzvlášť závažným dôsledkom: nedostatočný prístup k zdravotnej starostlivosti a vzdelaniu môže narušiť zdravie detí a komplikovať ich budúci rozvoj.

Hlavné zistenia a odporúčania založené na dôkazoch

Postupy odhaľovania a oznamovania

Aj keď majú členské štáty právo kontrolovať, kto vstupuje na ich územie a zdržiava sa tam, pri presadzovaní imigračných zákonov musia dodržiavať štandardy v oblasti ľudských práv. V niektorých členských štátoch k takým opatreniam patria zadržiavanie neregulárnych migrantov v nemocniciach a školách alebo v ich blízkosti. Podobne v iných členských štátoch majú niektoré verejné orgány, napríklad súdy a poskytovatelia zdravotnej starostlivosti a vzdelávania, povinnosť (alebo takýto postup v praxi uplatňujú) oznamovať imigračným úradom neregulárnych migrantov, ktorí sa pokúšajú získať prístup k týmto službám. Toto skutočné alebo predpokladané odhaľovanie a oznamovanie môže neregulárnym migrantom zabraňovať v snahe uplatniť si základné práva, pretože majú strach z vyhostenia.

Členské štáty EÚ by nemali využívať metódy odhaľovania, ktoré účinne zabraňujú prístupu k zdravotnej starostlivosti, vzdelávaniu alebo spravodlivosti. Poskytovatelia služieb by nemali mať povinnosť oznamovať neregulárnych migrantov imigračným úradom. Malo by sa prestať s oznamovaním a výmenou informácií s imigračnými úradmi a informácia o neexistencii oznamovacej povinnosti by sa mala oznámiť poskytovateľom služieb a migrantom.

Prístup k zdravotnej starostlivosti

Neregulárni migranti, ktorí väčšinou nesmú pracovať, musia často platiť za lekársku starostlivosť vrátane pohotovostnej starostlivosti, ktorá sa štátnym príslušníkom poskytuje bezplatne. Dokonca ani obzvlášť zraniteľným skupinám, ako sú deti a tehotné ženy, sa nemusia umožniť využívanie bezplatnej starostlivosti za rovnakých podmienok ako v prípade štátnych príslušníkov. Aj tam kde majú neregulárni migranti na základe vnútroštátneho práva nárok na bezplatnú starostlivosť, môžu podliehať administratívnym požiadavkám, ktoré im v praxi sťažujú prístup k zdravotnej starostlivosti, napríklad nevyhnutnosť preukázať trvalý pobyt.

Neregulárni migranti by mali mať k nevyhnutnej zdravotnej starostlivosti rovnaký prístup ako štátni príslušníci. Malo by to zahŕňať rovnaké pravidlá pokiaľ ide o poplatky a oslobodenie od platieb. V súlade s článkom 24 Dohovoru OSN o právach dieťaťa a článkom 12 Dohovoru OSN o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien by tehotné ženy mali mať prístup k bezplatným službám predpôrodnej a popôrodnej starostlivosti a starostlivosti pri pôrode a deti by mali mať rovnaký prístup k zdravotnej starostlivosti ako štátni príslušníci, a to vrátane očkovania.

Prístup k vzdelávaniu

Stáva sa, že deťom neregulárnych migrantov sa neumožňuje zápis do škôl poskytujúcich bezplatné základné vzdelávanie, pretože nedokážu predložiť požadované úradné doklady, napríklad platné povolenie na pobyt, rodný list alebo zdravotnú kartu.

Podľa článku 28 Dohovoru OSN o právach dieťaťa by malo byť bezplatné základné vzdelávanie dostupné pre všetky deti.

Prístup k spravodlivosti

Neregulárni migranti, ktorí čelia fyzickému zneužívaniu v práci alebo ktorým sa stal pracovný úraz alebo ktorí nedostali svoju mzdu, narážajú pri presadzovaní svojich práv na súdech na rôzne prekážky. Právo tak nemá pre zamestnávateľov odstrašujúce účinky a neregulárni migranti sú proti zneužívaniu ešte bezbrannejší.

Migranti pracujúci ako pomocné sily v domácnostiach sú voči zneužívaniu a vykorisťovaniu obzvlášť bezbranní, pretože toto odvetvie zamestnanosti je zvyčajne právne menej regulované ako iné odvetvia. Zamestnávateľia im často neposkytujú prestávky, platené dovolenky a platené obdobie práceneschopnosti, a to ani vtedy, ak im to vnútroštátne právo umožňuje.

Neregulárni migranti môžu mať strach obrátiť sa so sťažnosťou na súdy, pretože majú obavy z oznámenia imigračným úradom. Ak sa na súdy napriek tomu obrátia, majú často ťažkosti predložiť dôkazy. Svedkovia, ktorí sú pravdepodobne tiež

neregulárni migranti, nemusia byť ochotní svedčiť a zvyčajne neexistuje nijaký dôkaz o zamestnaneckom vzťahu. Navyše sa právo na doplatenie alebo náhradu mzdy v prípade pracovných úrazov neuznáva vo všetkých členských štátoch.

Členské štáty by mali uznať a podporovať kľúčovú úlohu mimovládnych organizácií a odborov pri uľahčovaní prístupu neregulárnych migrantov k spravodlivosti.

Tiež by mali zabezpečiť uplatňovanie účinných mechanizmov umožňujúcich neregulárnym migrantom podávanie sťažností na zamestnávateľov na základe ustanovení smernice o sankciách pre zamestnávateľov (smernica 2009/52).

Neregulárni migranti, ktorých nemožno vyhostiť

V niektorých prípadoch nemôžu členské štáty z právnych alebo praktických dôvodov neregulárnych migrantov vyhostiť. Napriek tomu sa im často neposkytne nijaký právny status, takže sa ocitnú v situácii, keď niekoľko rokov nemôžu získať prístup k zamestnaniu ani k základným službám.

Budúce hodnotenie a revízia smernice o návrate v roku 2014 poskytne príležitosť pre zmenu a doplnenie jej príslušných ustanovení za účelom zabezpečenia dodržiavania základných práv nevysídlených migrantov. Na úrovni EÚ alebo členských štátov by sa mali prijať mechanizmy, ktoré poskytnú osobám v dlhodobom právnom vákuu právne postavenie, a tým aj prístup k ich právam.

Ďalšie informácie:

Tento informačný materiál vychádza z troch správ agentúry FRA o právach neregulárnych migrantov, ktoré boli uverejnené v roku 2011:

Fundamental rights of migrants in an irregular situation in the European Union (Základné práva migrantov v neregulárnom postavení v Európskej únii) (november 2011)

Migrants in an irregular situation employed in domestic work: Fundamental rights challenges for the European Union and its Member States (Migranti v neregulárnom postavení zamestnaní v domácnostiach: úlohy Európskej únie a jej členských štátov v oblasti základných práv) (júl 2011)

Migrants in an irregular situation: access to healthcare in 10 European Union Member States (Migranti v neregulárnom postavení: prístup k zdravotnej starostlivosti v 10 členských štátoch Európskej únie) (október 2011)